

ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ
ΜΕ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΖΕΥΓΟΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ – ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ¹

A SHORT INTRODUCTION TO LINGUISTICS AND TRANSLATION
THROUGH EXAMPLES FROM FRENCH AND GREEK LANGUAGE

ABSTRACT

This paper is a short introduction to the principles of general linguistics and how they may be applied in translation teaching. The purpose is to suggest through examples from Greek and French language, how the methodological tools of linguistics could be helpful to young translators. The utilization of these tools may be useful to avoid lexical, syntactic, and semantic traps, to improve the understanding of any relevant information in the text and to recognize different structures, reflecting the different perception of reality of each language. The proposed approach would be helpful in acquiring the right automatisms in the translation process.

1. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΚΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ Ή ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ;

Οι σχέσεις μεταξύ γλωσσολογίας και μετάφρασης έχουν αποτελέσει αιτία έντονων αντιπαράθεσεων μεταξύ γλωσσολόγων και μεταφραστών – μεταφρασεολόγων τις τελευταίες δεκαετίες. Πέτρα του σκανδάλου φαίνεται να είναι ο ίδιος ο ορισμός τη μετάφρασης ως επιστήμης και, πιο συγκεκριμένα, το ερώτημα εάν η μετάφραση αποτελεί κλάδο της επιστήμης της γλωσσολογίας ή αυτόνομη επιστήμη;

Μια αρκετά μεγάλη μερίδα γλωσσολόγων υποστηρίζει την πρώτη άποψη. Μεταξύ αυτών ο Catford, άγγλος γλωσσολόγος ο οποίος πρώτος προσέγγισε θεωρητικά και συστηματικά τη μετάφραση υπό το πρίσμα της γλωσσολογίας εμπνεόμενος από τη θεωρία του Halliday, τονίζει ότι “η θεωρία της μετάφρασης είναι κατά βάση θεωρία εφαρμοσμένης

¹ Το παρόν άρθρο αποτελεί μέρος εγχειριδίου για τη συμβολή της επιστήμης της γλωσσολογίας στη μετάφραση και πρόκειται να κυκλοφορήσει το 2011-2012.

γλωσσολογίας”². Σε ανάλογο πνεύμα, οι Vinay και Darbelnet, οι οποίοι πρώτοι εντόπισαν και πρότειναν την εφαρμογή *μεταφραστικών τεχνικών* κατά τη μεταφραστική διαδικασία, υποστηρίζουν λακωνικά ότι “η μετάφραση είναι επιμέρους κλάδος της γλωσσολογίας”³. Αντίθετα, ανάμεσα στους ένθερμους υποστηρικτές της δεύτερης άποψης ξεχωρίζουν, κυρίως, μεταφρασεολόγοι, φιλόλογοι και μεταφραστές λογοτεχνικών κυρίως κειμένων όπως ο Meschonnic⁴ ή ο Cary⁵, για τον οποίο η λογοτεχνική μετάφραση είναι “διεργασία *sui generis*”⁶ και ως τέτοια θα έπρεπε να μελετάται στο πλαίσιο της λογοτεχνικής μετάφρασης.

Το παραπάνω ερώτημα επισύρει βεβαίως και ένα δεύτερο, αναφορικά με το *εάν η μετάφραση είναι τέχνη ή τεχνική*.

2. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : ΤΕΧΝΗ Ή ΤΕΧΝΙΚΗ ;

Οι απόψεις περί της θεώρησης της μετάφρασης ως Τέχνης ή ως τεχνικής επίσης δίστανται, καθώς η εμπειρία έχει δείξει ότι συχνά το έργο εμπειρικών και ταλαντούχων μεταφραστών λογοτεχνικών, κυρίως, κειμένων δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από το έργο εκπαιδευμένων μεταφραστών, τουναντίον μάλιστα. Όμως, η εμπειρία έχει επίσης δείξει ότι εάν ο μεταφραστής δεν είναι προικισμένος με αυτό το ιδιαίτερο χάρισμα, με αυτή την ιδιαίτερη ‘μεταφραστική δεξιότητα’ που χαρακτηρίζει ορισμένους άριστους γνώστες και χρήστες των γλωσσών με τις οποίες εργάζονται, τα αποτελέσματα μπορεί να είναι απογοητευτικά (η ελληνική αγορά μεταφρασμένων λογοτεχνικών βιβλίων βρήκει τέτοιων παραδειγμάτων).

Ανάλογες διαπιστώσεις φαίνεται πως οδήγησαν γλωσσολόγους όπως οι Nida και Taber⁷ να τη θεωρήσουν και ως επιστήμη και ως δεξιότητα και ως τέχνη⁸. Είναι, πράγματι, γεγονός ότι σε κάθε τέχνη, όπως στην ποίηση, τη ζωγραφική ή τη μουσική, υπάρχουν από τη μια οι *maîtres* (Καβάφης, Picasso ή Mozart) και από την άλλη όσοι χρησιμοποιώντας τεχνικές του λόγου, του χρώματος ή της νότας καταφέρνουν να εκφραστούν ποιητικά, εικαστικά ή μουσικά. Κάτι ανάλογο φαίνεται να συμβαίνει και στη μετάφραση, με πρωτοπόρα αυτή των

² CATFORD J.C. (1965), *A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics*, Oxford: Oxford University Press, σ. 19.

³ VINAY J.P. et DARBELNET J. ([1958] 1977), *Stylistique comparée du français et de l’anglais. Méthode de traduction*, Paris, Didier, σ. 25.

⁴ Βλ. MESCHONNIC H. (1973), *Pour la poétique II, Épistémologie de l’écriture, Poétique de la traduction*, Paris: Gallimard.

⁵ CARY E. (1957), ‘Théories soviétiques de la traduction’, *Babel*, vol. III, n° 4, σ. 179-190.

⁶ CARY E., *ό.π.*, σ. 186.

⁷ Βλ. NIDA E., TABER Ch. (1969), *The theory and practice of translation*, Leiden: E.J. Brill, σ. 368.

⁸ Οι συγγραφείς αναφέρουν επί λέξη «*Translation is actually describable in terms of three functional levels: as a science, a skill, and an art*».

λογοτεχνικών κειμένων : από τη μια υπάρχουν οι αδιαμφισβήτητα ταλαντούχοι μεταφραστές -οι οποίοι συμβαίνει συχνά να είναι και οι ίδιοι ποιητές ή λογοτέχνες- και από την άλλη όσοι με τη μελέτη της εκάστοτε θεματικής βιβλιογραφίας, τη βαθιά γνώση των εμπλεκόμενων γλωσσών αλλά και τη γνώση γλωσσολογικών / μεταφραστικών τεχνικών προσέγγισης του κειμένου δύνανται να πλησιάσουν το καλύτερο δυνατό μεταφραστικό αποτέλεσμα. Θα αναγνωρίσουμε, λοιπόν, μαζί με τη Σελλά-Μάζη ότι:

“(…) η μεταφραστική ικανότητα είναι και Τέχνη και τεχνική. Είναι και ταλέντο και θεωρητική κατάρτιση. Είναι θείο δώρο και μια αρκετά περίπλοκη διαδικασία με τις δικές της τεχνικές και μεθόδους. Ο μεταφραστής, εάν δεν γεννηθεί μεταφραστής, γίνεται, εκπαιδεύεται”⁹.

Αν θέλαμε να συνοψίσουμε τις παραπάνω απόψεις και να τοποθετηθούμε έναντι των δύο προαναφερθέντων ερωτημάτων, θα λέγαμε ότι η μετάφραση χρήζει διεπιστημονικής -όχι μόνο γλωσσολογικής- προσέγγισης αλλά και ότι η γλωσσολογία είναι η κατ' εξοχήν στενά συνδεδεμένη με τη μετάφραση επιστήμη. Πράγματι, η βιβλιογραφία βρίθει προσεγγίσεων της μετάφρασης από επιμέρους κλάδους της γλωσσολογίας όπως η αντιπαραβολική γλωσσολογία, η πραγματολογία, η κειμενογλωσσολογία, η συγκριτική υφολογία, η υπολογιστική γλωσσολογία, η κοινωνιογλωσσολογία, η ψυχολογία, αλλά και από αυτόνομες επιστήμες όπως η κοινωνιολογία, ψυχολογία, η ανθρωπολογία, η εθνολογία κ.λπ. Η διεπιστημονική προσέγγιση ενός και του αυτού αντικείμενου είναι, άλλωστε, όλο και πιο συχνό φαινόμενο στις μέρες μας, πόσο δε μάλλον όταν το αντικείμενο αυτό είναι η *γλώσσα* και, πιο συγκεκριμένα, το *κείμενο*. Από την άλλη, δεν είναι λίγες οι φωνές που υπενθυμίζουν συχνά πόσο σημαντική είναι η προσφορά της γλωσσολογίας στη μετάφραση. Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι ο Mounin, γάλλος γλωσσολόγος με θεωρητικό προβληματισμό για τη μετάφραση, υπογραμμίζει ότι

“(…) στη βάση κάθε μεταφραστικής διαδικασίας βρίσκονται μια σειρά από αναλύσεις και διεργασίες που άπτονται της γλωσσολογίας και ότι η επιστήμη της γλωσσολογίας, ορθά εφαρμοσμένη, μπορεί να προσφέρει [στη μετάφραση] πολύ περισσότερα από όσα μια οποιαδήποτε εμπειρική προσέγγιση”¹⁰.

Αντιστοίχως, όλο και πιο συχνές είναι οι φωνές που υπογραμμίζουν ότι η σχέση γλωσσολογίας και μετάφρασης είναι αμφίδρομη. Τούτο σημαίνει ότι από την πλευρά της η μετάφραση προσφέρει άφθονο υλικό στη γλωσσολογία για την εξαγωγή συμπερασμάτων και την διατύπωση γλωσσικών παρατηρήσεων, κι αυτό μέσα, κυρίως, από τη μελέτη και

⁹ ΜΠΑΤΣΑΛΙΑ Φ., ΣΕΛΛΑ-ΜΑΖΗ Ε. (1997), *Γλωσσολογική προσέγγιση στη θεωρία και τη διδακτική της μετάφρασης*, Αθήνα: Έλλην, σ. 298.

¹⁰ MOUNIN G. (1963), *Les problèmes théoriques de la traduction*, Paris: tel/Gallimard, σ. 16.

παρατήρηση των παράλληλων κειμένων. Η Malmkjær σκιαγραφεί εύστοχα αυτή τη σχέση όταν αναφέρει ότι

“(…) τα κείμενα, συμπεριλαμβανομένων των μεταφράσεων, είναι για τη γλωσσολογία ό,τι οι πίνακες ζωγραφικής για μια μελέτη επάνω στο χρώμα και την προοπτική”¹¹.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι *μετάφραση και γλωσσολογία συνδέονται στενά εξ αντικειμένου*, συμπέρασμα στο οποίο οδηγεί ακόμη κι ο ίδιος ο ορισμός της μετάφρασης.

3. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ;

Η ιστορία του ορισμού της μετάφρασης είναι μακρά και ενδιαφέρουσα χάρη στην ετερογένεια των διατυπώσεών του. Στις ακόλουθες γραμμές επιχειρείται η σταχυολόγηση ορισμένων εξ αυτών, οι οποίοι είναι ενδεικτικοί των στενών δεσμών μεταξύ γλώσσας / γλωσσολογίας και μετάφρασης / μεταφρασεολογίας.

Ο Steiner υπογραμμίζει εν είδει αξιώματος ότι “σπουδή της μετάφρασης σημαίνει σπουδή της γλώσσας”¹². Ο Κεντρωτής επισημαίνει ότι “ό,τι ισχύει για τη γλώσσα, ισχύει *mutatis mutandis* και για τη μετάφραση”¹³. Ο Catford¹⁴, εστιάζοντας στην ισοδυναμία, θεωρεί ότι η μετάφραση συνίσταται στην αντικατάσταση των κειμενικών στοιχείων μιας γλώσσας από ισοδύναμα στοιχεία μιας άλλης γλώσσας. Οι Nida και Taber εισάγοντας την έννοια του ύφους στον ορισμό της μετάφρασης θεωρούν ότι:

“η μετάφραση συνίσταται στην αναπαραγωγή στη γλώσσα αφίξεως του πιστότερου φυσικού ισοδύναμου του μηνύματος της γλώσσας αφετηρίας, πρωτίστως ως προς το νόημα και δευτερευόντως ως προς το ύφος”¹⁵.

Η Σελλά-Μάζη αναφέρει ότι :

“η Μετάφραση είναι, κατ’ αρχήν, μια γλωσσική διαδικασία κατά την οποία ο μεταφραστής περνά από τη μια γλώσσα στην άλλη και, πιο συγκεκριμένα, μεταφέρει τόσο τη ‘σημασία’ όσο και τη ‘μορφή’ ενός μηνύματος, όσο το δυνατόν ‘πιστότερα’ από ένα Α σύστημα –μία Α δομή- σε ένα Β σύστημα –μία Β δομή”¹⁶.

Συνθέτοντας τους παραπάνω ορισμούς και τονίζοντας ταυτόχρονα τι ακριβώς μεταφέρεται, προκύπτει ότι *η μετάφραση είναι μια γλωσσική διαδικασία μεταφοράς του*

¹¹ MALMKJÆR K. (2005), *Linguistics and the Language of Translation*, Edinburgh: Edinburgh University Press, σ. 69.

¹² STEINER G. (2004), *Μετά τη Βαβέλ*, Αθήνα: Scripta, σ. 126.

¹³ ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ Γ. ([1996] 2000), *Θεωρία και πράξη της μετάφρασης*, Αθήνα: Διάυλος, σ. 89.

¹⁴ CATFORD, *ό.π.*, σ. 20.

¹⁵ NIDA E., TABER Ch., *ό.π.*, σ. 12.

¹⁶ ΜΠΑΤΣΑΛΙΑ Φ., ΣΕΛΛΑ-ΜΑΖΗ Ε., *ό.π.*

νοήματος, της δομής και του ύφους -δηλαδή των επιλογών του δημιουργού σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα (κυρίως στο μορφολογικό, το συντακτικό και το λεξιλογικό), ενός κειμένου από τη γλώσσα αφετηρίας στη γλώσσα αφίξεως. Άρα, η μεταφραστική διαδικασία εμπεριέχει γλωσσική επεξεργασία, είτε πρόκειται για την ανάλυση του κειμένου της γλώσσας αφετηρίας, είτε για την αναδιατύπωση του νοήματος, της δομής και του ύφους του στη γλώσσα αφίξεως.

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν, καταλήγουμε ότι *γλωσσολογία και μετάφραση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους καθώς το πέρασμα από μια γλώσσα αφετηρίας σε μια γλώσσα αφίξεως –δηλαδή η μετάφραση- απαιτεί επεξεργασία της γλώσσας –δηλαδή γλωσσολογική ανάλυση.*

4. ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ;

Προς αποφυγήν αβάσιμων προσδοκιών, θα πρέπει εξ' αρχής να λεχθεί ότι η γλωσσολογία δεν διαθέτει μαγικές συνταγές για την αντιμετώπιση μεταφραστικών προβλημάτων. Όμως, μεταξύ αυτών που μπορεί να προσφέρει η επιστήμη της γλώσσας στη μετάφραση είναι η γνώση βασικών αρχών της γενικής γλωσσολογίας συνδυασμένη με βασική γλωσσολογική ανάλυση και εκμάθηση/εφαρμογή βασικών μεταφραστικών τεχνικών. Ο συνδυασμός των τριών αυτών σημείων μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους μεταφραστές που εργάζονται σε οποιοδήποτε ζεύγος γλωσσών:

- i. να κατανοήσουν το νόημα και τις δομές του κειμένου αφετηρίας,
- ii. να συνειδητοποιήσουν τις διαφορές που χωρίζουν τους δύο κόσμους, τους δύο πολιτισμούς των οποίων φορείς είναι οι εμπλεκόμενες γλώσσες,
- iii. να δοκιμάσουν προτεινόμενες μεταφραστικές τεχνικές για να επιτύχουν το καλύτερο δυνατό μεταφραστικό αποτέλεσμα.

Για την πλήρη κατανόηση του νοήματος και της δομής του κειμένου αφετηρίας απαιτείται γλωσσολογική ανάλυση, δηλαδή αποδόμηση του κειμένου αφετηρίας σε λεξιλογικό, συντακτικό, μορφολογικό, σημασιολογικό και πραγματολογικό επίπεδο. Για να επιτευχθεί όμως αυτό, βασική αρχή και προϋπόθεση είναι η αναγνώριση από τον εκπαιδευόμενο μεταφραστή των γλωσσικών σημείων, των ελάχιστων σημασιολογικών μονάδων που συνθέτουν το κείμενο και η παράλληλη συνειδητοποίηση της γλώσσας ως σημειακού συστήματος. Μόνον έτσι θα είναι σε θέση να διαπιστώσει ότι κατέχει ακόμη και τις φαινομενικά ασήμαντες πληροφορίες που μεταδίδονται μέσα από αυτό αλλά και τις σχέσεις που τις συνδέουν.

- **Γλωσσικό σημείο (ΓΣ) ή ελάχιστη σημασιολογική μονάδα (ΕΣΜ)**

Βάση κάθε γλωσσολογικής ανάλυσης είναι το *γλωσσικό σημείο* (signe linguistique), όπως αυτό ορίστηκε από τον ιδρυτή της επιστήμης της γλωσσολογίας Ferdinand de Saussure¹⁷. Πρόκειται για την *ελάχιστη σημασιολογική μονάδα, τον μικρότερο φορέα σημασίας/πληροφορίας κάθε γλώσσας*. Το ΓΣ διακρίνεται σε *σημαίνον* (signifiant), δηλαδή στην ακουστική μορφή του¹⁸, και σε *σημαινόμενο* (signifié), δηλαδή στο περιεχόμενο, στη σημασία του. Σημαίνον και σημαινόμενο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους: το ένα δεν υφίσταται δίχως το άλλο, λειτουργούν όπως οι δυο όψεις ενός νομίσματος. Επιθυμώντας, δε, να αποφύγει οποιαδήποτε σύγχυση με την ονοματολογία, ο Saussure υπογραμμίζει¹⁹ ότι στο εσωτερικό του ΓΣ συνδέονται άρρηκτα μια έννοια με μια ακουστική εικόνα και όχι ένα πράγμα με το όνομά του.

Παρά τη φαινομενική ισοτιμία τους, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι από τα δύο το σημαινόμενο είναι αυτό που έχει μεγαλύτερη βαρύτητα, υπό την έννοια ότι το ΓΣ είναι κατά βάση σημασιολογική μονάδα: η σημασία του ορίζεται από τις αντιθετικές της σχέσεις με τις σημασίες των υπόλοιπων ΓΣ της ίδιας γλώσσας προσδίδοντάς του έτσι διακριτική αξία. Πράγματι, όπως θα δούμε παρακάτω είναι σπάνιο έως αδύνατο να βρεθούν δύο ΓΣ με την ίδια ακριβώς σημασία, όμως είναι σχετικά συχνό φαινόμενο δύο ΓΣ να έχουν κοινό, ίδιο ή παρόμοιο σημαίνον.

Στο πλαίσιο του παρόντος άρθρου γίνεται χρήση και του όρου *γλωσσικό σημείο* (signe linguistique) και του όρου *ελάχιστη σημασιολογική μονάδα* (unité significative minimale) με τις αντίστοιχες συντομεύσεις τους (ΓΣ και ΕΣΜ). Μάλιστα ο δεύτερος όρος προτιμάται όπου δεν γίνεται αναφορά στα διδάγματα του Saussure για τρεις λόγους:

- α) για να αποφευχθεί ενδεχόμενη σύγχυση με μονάδες άλλων σημειωτικών συστημάτων,
- β) γιατί ο όρος *σημείο* παραπέμπει στο σημαίνον, ενώ είναι ευρέως αποδεκτό ότι σημαντικότερη πλευρά του ΓΣ είναι το σημαινόμενο,
- β) αν και μακροσκελής ο όρος *ελάχιστη σημασιολογική μονάδα* παραμένει ικανοποιητικά επεξηγηματικός σε αντίθεση κυρίως με τους επίσης προτεινόμενους όρους *μόρφημα* (από τον αμερικάνικο δομισμό) και *μόνημα* (από τον λειτουργισμό του Martinet²⁰).

Αναφορικά με το σημαίνον της ΕΣΜ, αξίζει να σημειωθεί ότι, όπως εύστοχα υπογραμμίζει ο Martinet²¹, αυτό μπορεί να εμφανίζεται είτε με σαφώς διακριτή μορφή (π.χ.

¹⁷ SAUSSURE (DE) F. ([1972] 1987), *Cours de linguistique générale*, Paris : Payot, σ. 99.

¹⁸ Είναι γνωστό ότι ο Saussure στήριξε τη θεωρία του στον προφορικό λόγο, θέλοντας να επισημάνει ότι η γλώσσα είναι κατά βάση προφορική.

¹⁹ Βλ. SAUSSURE, *ό.π.*, σ. 98.

²⁰ Υπογραμμίζεται ότι ο Martinet χρησιμοποιεί τον όρο *ελάχιστη σημασιολογική μονάδα* για να ορίσει το *μόνημα* (βλ. MARTINET A. (1985), *Syntaxe générale*, Paris: Armand Colin, σ. 33).

²¹ Βλ. MARTINET, *ό.π.*, 45-67.

demain “αύριο”), είτε με διακοπτόμενη μορφή (π.χ. *nous mangerons* “θα φάμε”), είτε με τη μορφή αμαλγάματος (π.χ. *au resto* “στο εστιατόριο”) όπως φαίνεται από το παράδειγμα 1.

Παράδειγμα 1

Demain nous irons au cinéma. ²² /də'mēnuziRðosine'ma/						
/də'mē	nuz	i-	R-	ð	o	sine'ma/
“αύριο”	“1ο πρόσωπο πληθυντικού”	“πάω”	“μέλλον”	“1ο πρόσωπο πληθυντικού”	“πρόθεση à” + “οριστικό άρθρο”	“σινεμά”
Αύριο θα πάμε σινεμά.						

Σύμφωνα με τον Martinet, για την αναγνώριση των ΕΣΜ χρησιμοποιείται η μέθοδος της αντικατάστασης (*méthode de commutation*), κατά την οποία επιχειρείται η αντικατάσταση ενός μόνο στοιχείου από ένα άλλο της ίδιας κατηγορίας στο ίδιο ακριβώς περιβάλλον, προκειμένου να διαπιστωθεί αν η μεταβολή της σημασίας οδήγησε σε μεταβολή της μορφής. Έτσι, στο παράδειγμα που προηγήθηκε, η αναγνώριση της ΕΣΜ “μέλλον” προέκυψε μετά από αντικατάστασή της από τον τύπο του παρατατικού, οπότε διαπιστώθηκε αλλαγή στον χρόνο του ρήματος: από μέλλον έγινε παρελθόν διατηρώντας όλες τις υπόλοιπες πληροφορίες.

Επισήμανση I

Μια λεξιλογική μονάδα εμπεριέχει συνήθως περισσότερες της μιας ΕΣΜ και, κατά συνέπεια, μπορεί να είναι φορέας περισσότερων σημασιών / πληροφοριών.

Παρατηρώντας το παράδειγμα 1 διαπιστώνουμε ότι περιέχει μεν πέντε (5) λεξιλογικές μονάδες αλλά αριθμεί επτά (7) ΕΣΜ, δηλαδή παρέχει επτά πληροφορίες:

1.	/də'mē/	“αύριο”
2.	/nuz...ð/	“1ο πρόσωπο πληθυντικού”
3.	/i/	“πάω”
4.	/R/	“μέλλον”
5.	/o/	“πρόθεση” +
6.		“οριστικό άρθρο”
7.	/sine'ma/	“σινεμά”

²² Στο παρόν άρθρο, κατά τη γλωσσολογική ανάλυση η παράθεση των παραδειγμάτων γίνεται στη φωνολογική τους μορφή, ως είθισται, και προηγείται η γραπτή τους μορφή, προκειμένου να γίνουν κατανοητά από το μη εξειδικευμένο κοινό.

Επισήμανση II

Κάθε γλώσσα ακολουθεί τον δικό της τρόπο έκφρασης της ίδιας πληροφορίας.

Παράδειγμα 2

nous partirons = /nupaRtiRð/ “θα φύγουμε”
nous partions = /nupaRtjð/ “φεύγαμε”

Από το παράδειγμα 2 προκύπτει ότι ο γραμματικός χρόνος, το παρελθόν και το μέλλον εν προκειμένω, εκφράζεται :

- στη Γαλλική μέσα από ένα φώνημα (/R-/ για το μέλλον, /j-/ για το παρελθόν, κενό για την απουσία αναφοράς στον χρόνο²³),
- στην Ελληνική με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με το ρήμα:
 - α) όσον αφορά στο μέλλον: με το μόριο *θα* (π.χ. *θα δουλέψω* /θαδου'lepso/),
 - β) όσον αφορά στο παρελθόν: είτε συνδυαστικώς, δηλ. από τη θέση του τόνου στην προπαραλήγουσα και το αμάλαγμα της κατάληξης του ρήματος (π.χ. *δούλεψε* /'du'lepse/), είτε εν είδει αμαλάματος με ορισμένα ρήματα (π.χ. *πήγα* /'piɣa/ όπου /-a/ = “1ο πρόσωπο+παρελθόν”), είτε με διακοπτόμενη μορφή εμπεριέχουσα αμάλαγμα (π.χ. *έφυγε* /'efije/ όπου “παρελθόν” = /'e...e/ και /-e/ = “3ο πρόσωπο+παρελθόν”).

Επισήμανση III

Κάθε γλώσσα μπορεί να δίνει περισσότερες ή λιγότερες πληροφορίες από μια άλλη προκειμένου για το ίδιο αντικείμενο της πραγματικότητας.

Ακολουθώντας την παράδοση των Jakobson²⁴ και Catford²⁵, θα επισημάνουμε το παράδειγμα της ποσότητας των πληροφοριών που παρέχουν οι ρηματικοί τύποι στις δυο εμπλεκόμενες γλώσσες. Έτσι, ο ρηματικός τύπος *il partira* της Γαλλικής δεν παρέχει ακριβώς τις ίδιες πληροφορίες με τη μετάφρασή του στα ελληνικά, καθώς μπορεί να αποδοθεί είτε ως “*θα φύγει*” είτε ως “*θα φεύγει*”. Τούτο σημαίνει ότι στον γαλλικό τύπο δεν υπάρχει καμία ένδειξη του ποιού ενεργείας, το οποίο στον ελληνικό ρηματικό τύπο μας πληροφορεί για τη

²³ Σημειώνεται ότι οι τύποι του παραδοσιακώς αποκαλούμενου 'ενεστώτα' δεν εκφράζουν παρόν, αφού και στη Γαλλική και στην Ελληνική ο τύπος του ενεστώτα δεν προσθέτει καμία επιπλέον πληροφορία αναφορικά με το χρόνο. Πράγματι, και στις δύο γλώσσες η αναφορά στον χρόνο επιτυγχάνεται με την προσθήκη χρονικού προσδιορισμού (επιρρήματος, ονοματικού συντάγματος με χρονική σημασία κ.ά.) ή υποδηλώνεται μέσα από τις πληροφορίες του κειμενικού περιβάλλοντος. Έτσι, η πρόταση *Elle chante* μπορεί να σημαίνει ότι “τραγουδάει όποτε έχει χρόνο, κάθε πρωί, στο μπάνιο της, τώρα, τρεις φορές τη μέρα κ.ά.”. Οι μόνες εκπεφρασμένες πληροφορίες που παρέχει στην πραγματικότητα όμως είναι ότι “(θηλυκό) τραγουδάει” και τίποτε άλλο.

²⁴ Βλ. JAKOBSON R. (1963), *Essais de Linguistique Générale*, μτφ. N. Ruwet, Paris: Les Edition de Minuit.

²⁵ Βλ. CATFORD, ό.π.

διάρκεια της δράσης από την άποψη του εσωτερικού χρόνου του ομιλητή. Αντίθετα, κατά την απόδοση της γαλλικής πρότασης στα ελληνικά δεν μεταφέρεται το φύλο του 3ου προσώπου.

Παράδειγμα 3

Il partira. /ilpaRti'Ra/			
/il	paRti	R	a/
“3ο πρόσωπο+Αρρεν”	“φεύγω”	“μέλλον”	“3ο πρόσωπο”
“θα φύγει” ή “θα φεύει”			

Θα φύγει. /θa'fʝi/		
/θa	'fʝ	i/
“μέλλον”	“φεύγω”+“στιγμιαίο ποιόν ενεργείας”	“3ο πρόσωπο”
“il partira”		

Θα φεύγει. /θa'fevʝi/		
/θa	'fevʝ	i/
“μέλλον”	“φεύγω”+“διαρκές ποιόν ενεργείας”	“3ο πρόσωπο”
“il partira”		

Θεωρούμε ότι οι παραπάνω επισημάνσεις συνοδευόμενες από παραδείγματα και κατάτμηση των λεξιλογικών μονάδων του κειμένου σε ΕΣΜ βοηθούν τους εκπαιδευόμενους μεταφραστές να συνειδητοποιήσουν την πολυπλοκότητα κάθε γλωσσικού συστήματος, να αναγνωρίσουν όλες τις μορφολογικές του ιδιαιτερότητες και να αποδώσουν όλες τις φερόμενες πληροφορίες του πρωτοτύπου στο μετάφρασμα. Είναι βέβαιο ότι η γλωσσολογική αυτή ανάλυση δεν θα επαναλαμβάνεται για πάντα, αλλά έως ότου ασκηθούν αρκετά ώστε να αποκτήσουν αυτοματισμούς, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τις γλώσσες εργασίας τους.

- **Η αυθαιρετότητα και η μοναδικότητα του γλωσσικού σημείου**

Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του γλωσσικού σημείου είναι, κατά τον Saussure²⁶, ότι η σχέση μεταξύ σημαίνοντος και σημαινομένου είναι απολύτως αυθαίρετη / συμβατική. Τούτο σημαίνει ότι ουδεμία φυσική ή αιτιακή σχέση συνδέει τη σημασία και τη μορφή κάθε ΓΣ.

²⁶ Βλ. SAUSSURE, *ό.π.*, σ. 100-102.

Στο παράδειγμα που ακολουθεί, αντί για *δέντρο* θα μπορούσαμε να λέμε *tree* όπως οι αγγλόφωνοι ή *arbre* όπως οι γαλλόφωνοι.

Παράδειγμα 4:

/ˈdendro/

«κάθε πολυετές, ξυλώδες φυτό, μεγάλου συνήθως μεγέθους, που διαθέτει κύριο, σταθερό και αυτοστηριζόμενο κορμό, ο οποίος διακλαδίζεται αρκετά ψηλά επάνω από το έδαφος ...»²⁷.

Το γεγονός, άλλωστε, ότι κάθε γλώσσα αποδίδει με διαφορετικό σημαίνον το ίδιο σημαίνόμενο αποτελεί μέρος της επιχειρηματολογίας υπέρ της αυθαιρετότητας του ΓΣ. Γιατί, σε αντίθετη περίπτωση, αν δηλαδή η σχέση σημαίνοντος – σημαινομένου δεν ήταν αυθαίρετη δεν θα υπήρχαν περίπου 6.000 γλώσσες πάνω στη γη, αλλά μόνο μια. Ευτυχώς όμως κάτι τέτοιο δεν ισχύει, κι έτσι κάθε γλωσσική κοινότητα διατηρεί το δικαίωμα να 'σημαίνει τα σημαίνόμενα' με τον τρόπο που την εκφράζει και ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία των ομιλητών της. Ένα επιπλέον επιχειρήμα²⁸ υπέρ της αυθαιρετότητας του ΓΣ είναι η μεταβλητότητά του. Τούτο σημαίνει ότι με το πέρασμα του χρόνου μπορεί να μεταβληθεί το σημαίνόμενο χωρίς να αλλάξει το σημαίνον του (π.χ. στην αρχαία ελληνική *άλογον* χαρακτηριζόταν κάτι “χωρίς λογική” ενώ σήμερα ως ουσιαστικό σημαίνει ένα συγκεκριμένο είδος ζώου) ή το αντίθετο, ή να αλλάξει το σημαίνον δίχως να αλλάξει το σημαίνόμενο (π.χ. ο αρχαίος *ους* έγινε *αυτί*, η σημασία του όμως παρέμεινε η ίδια).

Το δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό του γλωσσικού σημείου είναι η *μοναδικότητά* του. Όπως αναφέρει ο Μπαμπινιώτης ερμηνεύοντας τον Saussure “κάθε γλωσσικό σημείο, σε όλες τις φυσικές γλώσσες, είναι στο σύνολό του μοναδικό. Δεν υπάρχουν στη γλώσσα ούτε δύο λέξεις που να συμπίπτουν απολύτως, δηλαδή και στις δύο πλευρές του γλωσσικού σημείου”²⁹. Τούτο σημαίνει ότι κάθε ΓΣ έχει το δικό του σημαίνον και το δικό του σημαίνόμενο και καθένα από αυτά διαφέρει από τα σημαίνοντα και τα σημαίνόμενα όλων των άλλων ΓΣ της ίδιας γλώσσας.

Υπάρχουν όμως ορισμένες περιπτώσεις που δίχως να αίρουν τη μοναδικότητα του ΓΣ αποτελούν εξαιρέσεις άξιες λόγου και προσοχής. Πρόκειται, κυρίως, για τις περιπτώσεις της

²⁷ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ Γ. (1998α), *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων*, Αθήνα : Κέντρο Λεξικολογίας, σ. 467.

²⁸ Για περισσότερες διευκρινίσεις επί των δύο αναφερθέντων επιχειρημάτων δεξ Saussure, *ό.π.*, σ. 100-113 και Μπαμπινιώτης Γ. (1998β), *Θεωρητική Γλωσσολογία*, Αθήνα, σ. 96-97.

²⁹ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ Γ. (1998β), *Θεωρητική Γλωσσολογία*, Αθήνα, σ. 92.

συνωνυμίας μεταξύ των σημαινομένων και της ομοηχίας μεταξύ των σημαινόντων δύο ΓΣ της ίδιας γλώσσας αντίστοιχα.

Συνώνυμα

Συνώνυμα είναι δύο ΓΣ όταν έχουν διαφορετικά σημαίνοντα και παρόμοια σημαινόμενα. Ας σημειωθεί ότι γίνεται λόγος για παρόμοια κι όχι για ταυτόσημα σημαινόμενα γιατί η πλήρης ταύτιση δύο σημαινομένων είναι σπάνιο φαινόμενο στις γλώσσες. Κι αυτό, γιατί καθένα από τα συνώνυμα εμφανίζεται σε διαφορετικά περιβάλλοντα, καθώς χρησιμοποιείται σε διαφορετικές συνάψεις ή/και σε διαφορετικά επίπεδα λόγου από τους ομιλητές.

Σε κάθε γλώσσα, οι λόγοι που οδήγησαν στην εμφάνιση συνωνύμων ποικίλλουν. Έτσι, στην Ελληνική η ύπαρξη μεγάλου αριθμού συνωνύμων οφείλεται κατά ένα μεγάλο βαθμό στην μακρά περίοδο διμορφίας της γλώσσας -δηλαδή στη συνύπαρξη καθαρεύουσας και δημοτικής- που γνώρισε ο τόπος.

Παράδειγμα 5:

Συνώνυμα: *ίππος* και *άλογο*

Ως φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής δεν θα πούμε ποτέ **Δούρειο άλογο* ή **αλογόδρομος* όσο κι αν θέλουμε να 'δημοτικίσουμε', ούτε θα ακουστεί φυσικό αν περιγράψουμε ως "*ωραίο ίππο*" ένα άλογο στην εξοχή. Υπάρχουν, βεβαίως, περιπτώσεις όπου οι ομιλητές τείνουν να ταυτίσουν δύο συνώνυμα, κυρίως, για λόγους οικονομίας στη γλώσσα. Έτσι, ακούμε όλο και συχνότερα τη σύναψη "*άσπρο κρασί*" αντί του καθιερωμένου "*λευκό κρασί*". Παρόμοιες τάσεις, όμως, αν και μαρτυρούν τη δυναμική της γλώσσας, χρειάζονται χρόνο για να γενικευτούν και δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι στο τέλος θα επιβληθούν (για παράδειγμα, οι ετικέτες των οινοπαραγωγών επιμένουν ακόμη στη σύναψη "*οίνος λευκός*").

Στη Γαλλική, μια από τις αιτίες ύπαρξης συνωνύμων είναι η εκτεταμένη χρήση της αργκό, αυτού του ιδιαίτερου επιπέδου λόγου που χρησιμοποιείται πια όταν οι διαπροσωπικές σχέσεις των συνομιλητών το επιτρέπουν.

Παράδειγμα 6:

Συνώνυμα: *policier* "αστυνομικός" και *flic* "μπάτσος"

Έτσι, περιγράφοντας μια επιχείρηση της αστυνομίας στον κοσμήτορα της σχολής του, ένας γάλλος φοιτητής δεν θα χρησιμοποιήσει τον όρο *flic* εκτός κι αν επιθυμεί να τον προκαλέσει.

Ομόηχα

Ομόηχα είναι δύο ΓΣ όταν έχουν διαφορετικά σημααινόμενα και ίδια σημαίνοντα. Κάθε γλώσσα διαθέτει τα δικά της ομόηχα.

Παράδειγμα 7:

Ομόηχα Ελληνικής: /líra/ = *λίρα* (νομισματική μονάδα) ή *λύρα* (μουσικό όργανο).

Γαλλικής: /so/ = *sot* (χαζός), *seau* (κουβάς), *saut* (άλμα), *sceau* (σφραγίδα)

Ομώνυμα, παρώνυμα και πολύσημα

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι εκτός των ομοήχων μια γλώσσα μπορεί να διαθέτει *ομόγραφα*, δηλαδή δύο ΓΣ των οποίων οι γραπτές αναπαραστάσεις τυγχάνει να συμπίπτουν σε ορισμένα περιβάλλοντα (π.χ. στη Γαλλική *films* “γίος” και *films* “νήματα” = το “νήμα” στον πληθυντικό). Στη σπάνια περίπτωση, όπου υπάρχει σύμπτωση και στην ακουστική και στη γραπτή μορφή δύο ΕΣΜ, γίνεται λόγος για *ομώνυμα*. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα ομώνυμα διαφέρουν από τα πολύσημα (δες παρακάτω) από το γεγονός ότι τα πρώτα δεν έχουν κοινή ετυμολογία ενώ τα δεύτερα έχουν.

Μια ακόμη “παγίδα” σε επίπεδο σημαίνοντος είναι τα *παρώνυμα*, δηλαδή ΕΣΜ των οποίων και οι μορφές -ακουστική και γραπτή- διαφέρουν ελάχιστα, σε σημείο να προκαλούνται παρερμηνείες λόγω έλλειψης προσοχής κατά τη χρήση (π.χ. στη Γαλλική είναι συχνό το λάθος που προκαλείται από τη σύγχυση μεταξύ *allocation* “επίδομα” και *allocution* “προσφώνηση/διάγγελμα”).

Τέλος, σε επίπεδο σημαινομένου, κίνδυνο αποτελούν και τα *πολύσημα*, δηλαδή ΕΣΜ με διαφορετικές σημασίες (π.χ. στη Γαλλική *maison* “σπίτι/οικία, οίκος, εξοχικό, εταιρεία” γιατί το συναντάμε στα *maison d'édition* “εκδοτικός οίκος”, *maison de campagne* “εξοχικό”, *maison de disques* “δισκογραφική εταιρεία” κ.λπ.). Τούτο σημαίνει ότι θα πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στο περιβάλλον εμφάνισης των εν λόγω ΕΣΜ προκειμένου να διαπιστώνεται κάθε φορά με ποια σημασία χρησιμοποιούνται.

Από τις παραπάνω επισημάνσεις προκύπτει ότι αναλύοντας γλωσσολογικά το *κείμενο της γλώσσας αφετηρίας*, είτε πρόκειται για τη μητρική είτε για την ξένη γλώσσα εργασίας, ο εκπαιδευόμενος μεταφραστής θα πρέπει ανά πάσα στιγμή να διερευνά σε επίπεδο σημαίνοντος και σημαινομένου μία προς μία τις ΕΣΜ προκειμένου να εντοπίζει συνώνυμα, ομόγραφα ή ομόηχα, πολύσημα, παρώνυμα και να αναγνωρίζει χρήσεις, διαφοροποιήσεις σημασίας, επίπεδα λόγου έχοντας πάντοτε ως μέλημά του την αποφυγή παρερμηνειών.

Όταν, δε, το *κείμενο της γλώσσας αφετηρίας* είναι σε ξένη γλώσσα ή όταν πρόκειται για *αναπαραγωγή του κειμένου από τη μητρική στην ξένη*, μέλημα του εκπαιδευόμενου μεταφραστή θα πρέπει, πάντοτε σε επίπεδο λεξιλογίου, να είναι ο εντοπισμός ή η αποφυγή

χρήσης ενός άλλου φαινομένου που αφορά τα *σημαίνοντα των ΓΣ δύο διαφορετικών γλωσσών, αυτού των ψευδόφιλων λεξιλογικών μονάδων.*

Ψευδόφιλες λεξιλογικές μονάδες (*faux-amis*)

Όπως αναφέρει η Walter³⁰ ως *ψευδόφιλες* χαρακτηρίζονται *δύο λεξιλογικές μονάδες με ίδια ή παρόμοια μορφή στη γλώσσα προέλευσης και τη γλώσσα υποδοχής, των οποίων όμως η σημασία έχει μερικώς ή πλήρως διαφοροποιηθεί από την αρχική τους στη γλώσσα προέλευσης.* Τα λάθη και οι παρερμηνείες στις οποίες μπορεί να οδηγήσει η χρήση ψευδόφιλων λεξιλογικών μονάδων κατά την καθημερινή επικοινωνία σε ξένη γλώσσα είτε κατά τη μεταφραστική / διερμηνευτική διαδικασία εξηγούν την ευρεία διάδοση του όρου στους χώρους της διδακτικής ξένων γλωσσών και της μετάφρασης / διερμηνείας. Ο κίνδυνος να παρασυρθούμε και να τις χρησιμοποιήσουμε οφείλεται, κατά τη Lederer³¹, στο γεγονός ότι όταν υπάρχει ομοιότητα στη μορφή δύο λεξιλογικών μονάδων διαφορετικών γλωσσών η αντανακλαστική μας αντίδραση είναι να διατηρήσουμε πάση θυσία την ίδια μορφή (δηλ. χωρίς να διερευνήσουμε αν υπάρχει ταυτόχρονα και ομοιότητα στη σημασία τους).

Γενικά, οι ομοιότητες της μορφής των ψευδόφιλων λεξιλογικών μονάδων μπορεί να οφείλονται:

- είτε στην κοινή τους καταγωγή, οπότε έχουμε να κάνουμε :

α) με γλώσσες που, ενώ ανήκουν στην ίδια οικογένεια, η σημασία της ίδιας λεξιλογικής μονάδας ακολούθησε λίγο έως πολύ διαφορετική πορεία μέσα στους αιώνες (π.χ. εκ του *biscottum* «μπισκότο» των μεσαιωνικών λατινικών: *biscotto* στα ιταλικά σημαίνει «μπισκότο» ενώ *biscotte* στα γαλλικά σημαίνει «φρυγανιά»).

β) με γλώσσες που συνδέονται ιστορικά, πολιτισμικά κ.λπ., οπότε η λεξιλογική μονάδα της μιας έχει υιοθετηθεί από την άλλη μεταβάλλοντας λίγο έως πολύ τη σημασία της μέσα στο χρόνο (π.χ. *crayon* στα γαλλικά σημαίνει «μολύβι» ενώ *κραγιόν* στα ελληνικά σημαίνει «κοκκινάδι για τα χείλη»).

- είτε σε απλή ή περιστασιακή σύμπτωση (π.χ. οι σημασίες του *χειμώνας* των ελληνικών και *kimono* των ιαπωνικών δεν έχουν καμία σχέση...).

³⁰ WALTER H. (2001), Les « faux amis » anglais et l'autre côté du miroir, *La Linguistique*, vol. 37, fasc. 2/2001, Paris: PUF, σ. 101.

³¹ LEDERER M. (1981), *La traduction simultanée, expérience et théorie*, Paris : Lettres Modernes Minard, σ. 344.

- **Η γλώσσα ως σύστημα σχέσεων**

Η σύγχρονη γλωσσολογία χρωστά στον Saussure το γεγονός ότι πρώτος συνέλαβε τη γλώσσα ως σύστημα³² και, μάλιστα, όχι απλώς ως σύστημα σημείων αλλά ως *σύστημα σχέσεων μεταξύ των σημείων*. Τούτο σημαίνει ότι η γλώσσα αποτελεί μια οργανωμένη δομή στοιχείων όπου το καθένα συνάπτει σχέσεις και επιτελεί καθορισμένες γι' αυτό λειτουργίες. Εντασσόμενο, δε, στο εν λόγω σύστημα, κάθε ΓΣ αποκτά αξία / οντότητα με βάση τις σχέσεις που το συνδέουν με τα υπόλοιπα ΓΣ της ίδιας γλώσσας, και, πιο συγκεκριμένα, με βάση τη θέση που κατέχει στον κάθετο άξονα των *παραδειγματικών* και στον οριζόντιο άξονα των *συνταγματικών σχέσεων*.

Υπενθυμίζεται ότι ο Saussure³³ όρισε ως *παραδειγματικές*³⁴ τις σχέσεις υποκαταστασιμότητας που διατηρεί ένα δεδομένο ΓΣ με όσα μπορούν να το υποκαταστήσουν σε άλλα περιβάλλοντα και ως *συνταγματικές*³⁵ τις σχέσεις συνδυαστικότητας που το συνδέουν με τα γύρω του στην αλυσίδα της ομιλίας. Έτσι, οι παραδειγματικές και οι συνταγματικές σχέσεις του ουσιαστικού *χαρά* στο γλωσσικό σύστημα της Ελληνικής προκύπτουν από τις σχέσεις του τόσο με τα συνώνυμα, τα αντώνυμα, τα ομόρριζα, τα παράγωγα, σύνθετα κ.λπ. (π.χ. *ευτυχία, λύπη, χαρωπός, χαρά Θεού* ...) όσο και από τις συνδυαστικές του ικανότητες μέσα στην πρόταση (προσδιορίζεται από όνομα μέσω γενικής, είναι αντικείμενο ρήματος, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος στερεότυπης έκφρασης, επιδέχεται προσδιορισμό επιθέτου κ.λπ.). Αντιστοίχως, το ουσιαστικό *joie* “χαρά” λειτουργεί με τον δικό του τρόπο στο γλωσσικό σύστημα της Γαλλικής συνάπτοντας τις δικές του παραδειγματικές (π.χ. *bonheur, tristesse, joyeux, mère-la-joie*...) και συνταγματικές σχέσεις (προσδιορίζεται από όνομα μέσω πρόθεσης, είναι αντικείμενο ρήματος ή απαρεμφάτου, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος στερεότυπης έκφρασης, επιδέχεται προσδιορισμό επιθέτου κ.λπ.). Στον πίνακα που ακολουθεί συγκεντρώθηκαν ορισμένες από τις συνταγματικές σχέσεις του ουσιαστικού *χαρά – joie* στις δύο γλώσσες, προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι λειτουργίες του καθενός στο κάθε σύστημα αλλά και οι ενδεχόμενες ομοιότητες και διαφορές των λειτουργιών τους. Υπογραμμίζεται ότι η ανάγνωση του πίνακα γίνεται οριζόντια έως το παράδειγμα 18 και κάθετα από το 19 έως το τέλος. Η οριζόντια ανάγνωση δείχνει αντιστοιχίες (γεγονός που αναδεικνύεται από την ύπαρξη έντονων χαρακτήρων και στις δύο αποδόσεις) ενώ η κάθετη δείχνει διαφορές στην απόδοση του ίδιου μηνύματος ανά γλώσσα.

³² Βλ. SAUSSURE, *ό.π.*, σ. 107.

³³ Βλ. SAUSSURE, *ό.π.*, σ. 171 και 173-175.

³⁴ Όπως αναφέρει ο Μπαμπινιώτης (1998β: 121), ο Hjelmlev ήταν εκείνος που εισήγαγε τον όρο *παραδειγματικές* προκειμένου να αντικαταστήσει τον ψυχολογικό όρο του Saussure *μνημονικές ή συνδετικές σχέσεις* (*rappports mémorielles / associatifs*).

³⁵ Βλ. Βλ. SAUSSURE, *ό.π.*, σ. 170-173.

Ενδεικτικός πίνακας συνταγματικών σχέσεων των ουσιαστικών *χαρά* και *joie*³⁶.

1.	Éprouver une grande joie.	Αισθάνομαι / νιώθω μεγάλη χαρά.
2.	Un cri de joie.	Κραυγή χαράς.
3.	La joie de vivre.	Η χαρά της ζωής.
4.	J'accepte avec joie votre invitation.	Δέχομαι με χαρά την πρόσκλησή σας.
5.	Avec joie!	Μετά χαράς!
6.	Il se fait une joie de partir en Grèce.	Χαίρεται που θα πάει στην Ελλάδα.
7.	L'incident a mis le public en joie.	Το περιστατικό χαροποίησε το κοινό.
8.	Ses petits-enfants sont sa seule joie.	Τα εγγόνια της είναι η μόνη της χαρά.
9.	Les parents sont absents, les enfants vont s'en donner à cœur joie.	Λείπουν οι γονείς, θα ξεφαντώσουν τα παιδιά.
10.	Sauter de joie.	Πετάω από χαρά / πετώ απ' τη χαρά μου.
11.	Crier / chanter ... de joie	Φωνάζω / τραγουδάω... από χαρά.
12.	Quelle joie!	Τι χαρά είναι αυτή!
13.	Il est parti dans la joie.	Έφυγε χαρούμενος!
14.	Il y a de petites joies, même dans l'extrême détresse.	Υπάρχουν μικροχαρές ακόμα και μες στην απόλυτη δυστυχία.
15.	Une étincelle de joie...	Μια σπίθα χαράς...
16.	La joie de la vengeance.	Η χαρά της εκδίκησης.
17.	J'ai eu beaucoup de bijoux, de richesses et de joies de ce monde...	Είχα πολλά κοσμήματα, πλούτη και επίγειες χαρές ...
18.	...j'étais une telle mère-la-joie quand j'étais jeune! “...ήμουν η 'χαζοχαρούμενη μαμά' όταν ήμουν νέα”	
19.	Il ne veut pas de fausse joie. “Δεν θέλει να χαρεί πρόωρα”	
20.		Νιώθω / Είμαι μια χαρά. “ <i>Je me sens (très) bien</i> ”. Μια χαρά σε βρίσκω. “ <i>Je te trouve très bien</i> ”.
21.		Νιώθω / Είμαι, τι να σου πω, μια χαρά! (ειρωνικό) “ <i>Oh, je me sens terrible, je te raconte pas!</i> ”
22.		Μια χαρά και δυο τρομάρες! “ <i>Oh, je me sens pas terrible terrible !</i> ”
23.		Θα πάω τα παιδιά στην παιδική χαρά. “ <i>J'emmènerai les enfants à l'aire de jeux / au jardin d'enfants</i> ”.
24.		Παιδική χαρά έχουμε γίνει εδώ μέσα! “ <i>C'est devenu du 'n'importe quoi' ici!</i> ”
25.		Έξω έχει χαρά Θεού. “ <i>Il fait très beau dehors</i> ”.
26.		Είναι μες στην καλή χαρά. “ <i>Il/elle vit dans la joie</i> ”

³⁶ Το υλικό αντλήθηκε από το λεξικό ΚΑΟΥΦΜΑΝ (1995), Γαλλο-ελληνικό λεξικό, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο Κάουφμαν, σ. 762 καθώς και από την ιστοσελίδα <http://www.cnrtl.fr/definition/joie>. Για την απόδοση στα ελληνικά των γαλλικών προτάσεων μετά το δέκατο παράδειγμα αλλά και των ελληνικών προτάσεων στα γαλλικά για τα τελευταία εννέα παραδείγματα υπεύθυνη είναι η συντάκτρια του παρόντος άρθρου.

		<i>et la bonne humeur</i> ".
27.		Χαρά στο πράγμα! " <i>Oh, ça va, ce n'est pas si important/grave!</i> "
28.		Χαρά στο κουράγιο σου! " <i>J'admire ton courage</i> ".

Παρατηρήσεις

Όσο κι αν η παράθεση των παραδειγμάτων γίνεται εκτός κειμενικού περιβάλλοντος για λόγους πρακτικούς, η μελέτη του πίνακα δείχνει, μεταξύ άλλων, ότι ο εκπαιδευόμενος μεταφραστής καλείται συχνά, αν όχι συχνότατα, να αντιμετωπίσει μεταφραστικές δυσκολίες τόσο σε επίπεδο σημαίνοντος και σημαινομένου μιας ΕΣΜ όσο και σε επίπεδο δομής στην οποία κάθε ΕΣΜ συμμετέχει. Γιατί, η σημασία του ουσιαστικού χαρά στην Ελληνική και αντιστοίχως του ουσιαστικού joie στη Γαλλική εμφανίζει παραλλαγές ανάλογα με το γλωσσικό αλλά και το εξω-γλωσσικό περιβάλλον εμφάνισής του στην ίδια γλώσσα. Αυτές τις παραλλαγές σε κάθε γλώσσα ξεχωριστά το μεταφράζον υποκείμενο οφείλει να τις γνωρίζει. Έτσι, άλλη σημασία έχει του ουσιαστικού στο *Αισθάνομαι μεγάλη χαρά*, άλλη στο *Είμαι, τι να σου πω, μια χαρά!* και άλλη στο *Χαρά στο πράγμα!* Δεν αρκεί όμως αυτό. Οφείλει επίσης να γνωρίζει με ποια δομή θα αποδώσει τη δομή της γλώσσας Α στη γλώσσα Β αν θέλει να προκαλέσει στον αναγνώστη του μεταφράσματος αντίστοιχες αντιδράσεις με αυτές που προκαλεί το πρωτότυπο. Έτσι, στην πρόταση *L'incident a mis le public en joie* η περίφραση *mettre en joie* αποδίδεται φυσικότερα στα ελληνικά με το σύνθετο ρήμα *χαροποιώ* (*Το περιστατικό χαροποίησε το κοινό*). Ακόμη πιο ενδεικτικό παράδειγμα επ' αυτού αποτελεί η έκφραση *Χαρά στο κουράγιο σου!*, η οποία, για να αποδοθεί στα γαλλικά και να σημαίνει περίπου το ίδιο, δεν θα περιέχει το ουσιαστικό *joie* αλλά ένα ρήμα με διαφορετική ρίζα, το *admirer* (*J'admire ton courage*). Τέλος, είναι φανερό ότι σε κάθε γλώσσα το *σημασιολογικό φορτίο μιας ΕΣΜ*, της *χαράς εν προκειμένω, ενδέχεται να μην είναι ακριβώς το ίδιο*: το *mère-la-joie* δεν σημαίνει ακριβώς αυτό που στα ελληνικά σημαίνει το *'χαζοχαρούμενη μαμά'*.

Κατά συνέπεια, ο εκπαιδευόμενος μεταφραστής θα πρέπει όχι μονάχα να γνωρίζει όλες τις ενδεχόμενες παραλλαγές της σημασίας κάθε ΕΣΜ στην ίδια γλώσσα ανάλογα με το περιβάλλον εμφάνισής της, αλλά και τον τρόπο απόδοσης κάθε μιας από αυτές στην άλλη γλώσσα, σε συνάρτηση πάντα με το επίπεδο λόγου στο οποίο ταιριάζει κάθε χρήση σε κάθε γλώσσα ξεχωριστά. Γενικότερα, θα πρέπει να έχει κατανοήσει πολύ καλά τη γλώσσα του κειμένου αφητηρίας εντοπίζοντας τις πολιτισμικές αναφορές που συνοδεύουν κάθε ΕΣΜ, το ύφος το οποίο εξυπηρετεί η επιλογή του τάδε σημαίνοντος έναντι του δείνα κ.λπ. για να μπορέσει εν συνεχεία να το μεταφράσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

- **Κάθε γλώσσα ως ξεχωριστή αντίληψη του κόσμου**

Η αντίληψη της γλώσσας ως συστήματος οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κάθε γλώσσα αποτελεί ιδιαίτερο σύστημα, ξεχωριστά οργανωμένη δομή. Τούτο βεβαίως δεν αναιρεί την ύπαρξη εννοιών, αντιλήψεων και δομών κοινών μεταξύ των γλωσσών (δες τις αντιστοιχίες στον παραπάνω πίνακα), παρατήρηση που οδήγησε από νωρίς τους ειδικούς στην ανεύρεση γλωσσικών αλλά και μεταφραστικών καθολικών³⁷. Πάνω από όλα όμως δείχνει ότι *κάθε γλώσσα έχει τον δικό της τρόπο να αντιλαμβάνεται, να δομεί, να κατατέμνει την εξω-γλωσσική πραγματικότητα*. Κάθε γλώσσα αποτελεί διαφορετική ‘κοσμοθεωρία’, κατά τον von Humboldt, διαφορετική αντίληψη/θέαση του κόσμου, κατά τον Whorf. Με άλλα λόγια, η ίδια πραγματικότητα καλύπτεται με διαφορετικά γλωσσικά μέσα από κάθε γλώσσα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάμεσα στη Γαλλική και την Ελληνική είναι η κατάτμηση του χρόνου. Έτσι, αν κλειστεί ένα ραντεβού στις 2.30μμ, για τον Έλληνα θα είναι μεσημέρι ενώ για τον Γάλλο θα είναι απόγευμα!

Παράδειγμα 8:

Ελληνική:	<i>Ραντεβού στις 2.30 το μεσημέρι!</i>
Γαλλική:	<i>Rendez-vous à 2:30 de l'après-midi!</i>

Αντιστοίχως, οι ευχές που συνοδεύουν χρονικές περιόδους της ημέρας ποικίλλουν πολλές φορές αισθητά από γλώσσα σε γλώσσα. Είναι γνωστό ότι στα γαλλικά λέει κανείς *bonjour* σχεδόν μέχρι να βραδιάσει, ενώ στα ελληνικά λέμε *καλημέρα* μέχρι λίγο πριν το μεσημέρι. Αντιστοίχως, όταν έχει πια βραδιάσει και αποχαιρετούμε κάποιον του λέμε *καληνύχτα* ενώ οι Γάλλοι λένε *bonne nuit* μόνο αν θεωρούν ότι ο συνομιλητής τους θα πάει κατευθείαν για ύπνο. Επειδή μάλιστα θεωρούν αγενές να πεις *bonne nuit* σε κάποιον αφού κατά κάποιον τρόπο αυτό υπονοεί ότι 'τον στέλνεις για ύπνο', εύχονται *bonne soirée*, ευχή η οποία έχει περάσει τα τελευταία χρόνια στην Ελληνική ως *καλό βράδυ*, χωρίς ακόμη πραγματικά να το διακρίνουμε από το *καληνύχτα*. Ακολουθεί ίσως και αυτό, όπως και πολλά άλλα στο παρελθόν, το δρόμο της υιοθέτησης μέσω της μετάφρασης.

Θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε με την παράθεση εκατοντάδων παραδειγμάτων για να δείξουμε πόσο μπορεί η ίδια πραγματικότητα να γίνεται αντιληπτή διαφορετικά στις δύο εμπλεκόμενες εδώ γλώσσες, την Ελληνική και τη Γαλλική. Επειδή όμως η διαφορά στη γλωσσική αποτύπωση της ίδιας πραγματικότητας αποτελεί ένα μόνο από τα θέματα που θίγονται στο παρόν άρθρο, θα αρκεστούμε σε πέντε ακόμη από αυτά.

³⁷ Το θέμα των γλωσσικών και των μεταφραστικών καθολικών είναι τόσο ευρύ και σύνθετο που δεν θα μπορούσε να αναπτυχθεί στο στενό πλαίσιο του παρόντος άρθρου. Περί γλωσσικών καθολικών δες, μεταξύ άλλων, Mounin (1963) και Martinet (1985). Περί μεταφραστικών καθολικών δες Baker (1996) κ.ά.

Παραδείγματα 9:

Ελληνική:	<i>Ο κρόκος του αυγού.</i>
Γαλλική:	<i>Le jaune d'œuf.</i>
Παρατηρήσεις: το ίδιο αντικείμενο της πραγματικότητας στη μια γλώσσα είναι χρώματος κροκί ³⁸ και στην άλλη κίτρινο (<i>jaune</i>). Όσο κι αν τα χρώματα αυτά στην πραγματικότητα πλησιάζουν, δεν ακούγεται συχνά σε φυσικό λόγο το 'κίτρινάδι του αυγού'.	

Ελληνική:	<i>Μια νυχτερίδα!</i>
Γαλλική:	<i>Une chauve-souris!</i>
Παρατηρήσεις: το ίδιο αντικείμενο της πραγματικότητας στη μια γλώσσα περιγράφεται βάσει της ιδιότητάς του να ζει τη νύχτα ενώ στην άλλη βάσει της εξωτερικής του εμφάνισης ως 'φαλακρό ποντίκι'.	

Ελληνική:	<i>Έβαλε το πιστόλι στο ντουλαπάκι (του αυτοκινήτου).</i>
Γαλλική:	<i>Il a mis son revolver dans la boîte à gants.</i>
Παρατηρήσεις: το ίδιο αντικείμενο της πραγματικότητας στη μια γλώσσα περιγράφεται βάσει της ομοιότητάς του με ένα άλλο αντικείμενο (ντουλάπι) ενώ στην άλλη γλώσσα περιγράφεται βάσει της χρήσης του ως αποθηκευτικού χώρου για γάντια.	

Ελληνική:	<i>Χόρτασα!</i>
Γαλλική:	<i>Je n'ai plus faim!</i>
Παρατηρήσεις: για να περιγράψουν την ίδια κατάσταση 'χορτασμού' ο Έλληνας θα χρησιμοποιήσει καταφατική πρόταση με το ρήμα <i>χορταίνω</i> στον αόριστο (άρα πράξη τετελεσμένη ήδη στο παρελθόν), ενώ ο Γάλλος θα χρησιμοποιήσει αρνητική πρόταση με το ρήμα <i>πεινάω</i> "avoir faim" στον ενεστώτα (αναφερόμενος στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή) και προσθέτοντας το επίρρημα <i>plus</i> "πια" για μεγαλύτερη έμφαση.	

Ελληνική:	<i>Πάω να κάνω μπάνιο!</i>
Γαλλική:	<i>Je vais prendre un bain!</i>
Παρατηρήσεις: περιγράφοντας την ίδια πραγματικότητα ο Έλληνας θα χρησιμοποιήσει το ρήμα <i>κάνω</i> , ενώ ο Γάλλος θα χρησιμοποιήσει το ρήμα <i>παίρνω</i> "prendre". Αξίζει να σημειωθεί ότι η γαλλική έκφραση έχει περάσει στην Ελληνική ως έκτυπο, γεγονός που προκαλεί αμηχανία ή απορία σε αποκλειστικά ελληνόφωνους ομιλητές όταν ακούν "θα πάρω ένα μπάνιο" και αναρωτιούνται "και που θα το πας/βάλεις;"...	

Τα παραπάνω παραδείγματα επιβεβαιώνουν την ισχύ του αυθαίρετου των γλωσσικών δομών για το οποίο κάνει λόγο ο Mounin³⁹ θέλοντας να δηλώσει ότι όσο αυθαίρετη είναι η σχέση μεταξύ σημαίνοντος και σημαινομένου στο εσωτερικό του ΓΣ άλλο τόσο αυθαίρετη είναι και η σχέση μεταξύ νοήματος και δομής με την οποία αυτό εκφράζεται σε κάθε γλώσσα.

³⁸ « Κροκί < Κρόκος = «1. πώδες καλλωπιστικό φυτό με κίτρινα, μόβ ή λευκά άνθη, 2. (συνεκδ.) η χρωστική ύλη που παράγεται από το φυτό αυτό, 3. η λέκιθος, το κίτρινάδι των αυγών» (Μπαμπινιώτης, 1998α: 966).

³⁹ Βλ. MOUNIN G. (1984), *Κλειδιά για τη γλωσσολογία*, Αθήνα: MIET, σ. 80.

Η παρατήρηση ότι κάθε γλώσσα χρησιμοποιεί τις δικές της ΕΣΜ και δομές για να εκφράσει την ίδια εμπειρία αλλά και το ότι η μετάφραση είναι δύσκολη έως αδύνατη όταν η εξωτερική πραγματικότητα είναι διαφορετική οδήγησε μια μερίδα γλωσσολόγων στην αναζήτηση *μεταφραστικών τεχνικών*, η εφαρμογή των οποίων θα μπορούσε να διευκολύνει το έργο του μεταφράζοντος υποκειμένου.

- **Μεταφραστικές τεχνικές για την αντιμετώπιση προβλημάτων**

Ανάμεσα στους γλωσσολόγους που έθεσαν ως στόχο την αναζήτηση μεταφραστικών τεχνικών πρώτοι υπήρξαν οι канаδοί Vinay και Darbelnet με τη δημοσίευση του έργου τους *Stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de traduction*. Εργαζόμενοι σε παράλληλα κείμενα του ζεύγους Αγγλικής-Γαλλικής οι συγγραφείς πρότειναν την κατάτμηση των κειμένων σε *μεταφραστικές μονάδες*. Ως μεταφραστική μονάδα όρισαν “το μικρότερο τμήμα του εκφωνήματος, στο εσωτερικό του οποίου η συνοχή μεταξύ των στοιχείων είναι τέτοια που δεν επιτρέπει να μεταφραστούν ξεχωριστά”⁴⁰. Παρατηρώντας, δε, τα φαινόμενα που παρατηρούνται κατά την απόδοση των μεταφραστικών μονάδων από τη μια γλώσσα στην άλλη κατέληξαν στον εντοπισμό *επτά μεταφραστικών τεχνικών*. Πρόκειται για το δάνειο, το έκτυπο, την κατά λέξη μετάφραση, τη μετάταξη, τη μετατροπία, την ισοδυναμία και την προσαρμογή⁴¹. Αν και το έργο τους έχει πολλάκις μπει στο στόχαστρο μεταγενέστερων ερευνητών, παραμένει έργο κλασσικό και αξεπέραστο υπό την έννοια ότι ενώ το παράδειγμά τους ακολούθησαν και άλλοι γλωσσολόγοι⁴², εργαζόμενοι σε διαφορετικά ζεύγη γλωσσών, δεν αντικαταστάθηκε ακόμη από νεότερο έργο. Συνεχίζει μάλιστα να διδάσκεται σε σχολές μετάφρασης σε όλον τον κόσμο και αποτελεί έργο αναφοράς των περισσότερων ερευνητών που καταπιάνονται με τη διδακτική της μετάφρασης.. Κι αυτό γιατί είναι πιστό σε αυτό που δηλώνει ότι είναι: μια *μέθοδος μετάφρασης*. Χωρίς να δίνει μαγικές συνταγές, δίνει μια ιδέα για το πώς μπορούν να ξεπεραστούν ορισμένα μεταφραστικά εμπόδια. Δεν είναι εξαντλητικό στις τεχνικές που προτείνει, και μάλιστα ορισμένες από αυτές όπως το 'δάνειο' ή η 'κατά λέξη' δεν μπορούν καν να θεωρηθούν τεχνικές. Βοηθά όμως στην εκπαίδευση των μεταφραστών μαθαίνοντας τους να σκέφτονται πώς να επιλύουν προβλήματα. *Τους βοηθά να ενεργούν μεταφραστικά*. Κι αυτό, σε επίπεδο εκπαίδευσης είναι παραπάνω από χρήσιμο.

Πιο συγκεκριμένα, οι μεταφραστικές τεχνικές των Vinay και Darbelnet κατηγοριοποιούνται σε ‘άμεσης/κατά λέξη’ και ‘έμμεσης’ μετάφρασης (*traduction directe/littérale et traduction oblique*), με κριτήριο τον βαθμό ευκολίας ή δυσκολίας τους. Στις

⁴⁰ VINAY J.P. et DARBELNET J., *ό.π.*, σ. 37.

⁴¹ VINAY J.P. et DARBELNET J., *ό.π.*, σ. 46-55.

⁴² Μεταξύ άλλων αναφέρονται οι: Malblanc (1961), Vázquez-Ayora (1977), García-Yebra (1982).

‘τεχνικές άμεσης μετάφρασης’ κατατάσσονται το *δάνειο* (emprunt) –λέξημα το οποίο μεταφέρεται αυτούσιο ή προσαρμόζεται στη μορφολογία και φωνολογία της γλώσσας αφητηρίας, το *έκτυπο* (calque) –σύνταγμα το οποίο μεταφέρεται κατά λέξη είτε σεβόμενο τους κανόνες και τις δομές της γλώσσας αφίξεως (φραστικό έκτυπο) είτε εισάγοντας νέες (δομικό έκτυπο)- και η *κατά λέξη μετάφραση* (littérale). Στις ‘έμμεσες τεχνικές’ συμπεριλαμβάνονται: α) η *μετάταξη* (transposition) –προϋποθέτει αλλαγή ‘μέρους του λόγου’ περνώντας από τη μια γλώσσα στην άλλη χωρίς να αλλάζει η σημασία, β) η *μετατροπία* (modulation) –εστιάζει στην αλλαγή σκοπιάς από την οποία αντιλαμβάνεται το μήνυμα ο ομιλητής κάθε γλώσσας, γ) η *ισοδυναμία* (équivalence) –εστιάζει στην εύρεση αντίστοιχων επιφωνημάτων, ιδιωτισμών, παροιμιών, ρητών, εκφράσεων κ.λπ. και δ) η *προσαρμογή* (adaptation) –εύρεση αντίστοιχης πολιτισμικής ιδιαιτερότητας λόγω διαφοράς πολιτισμών μεταξύ γλώσσας αφητηρίας και γλώσσας αφίξεως⁴³.

Στη συνέχεια, θα αναφέρουμε ένα παράδειγμα το οποίο προτείνεται από τους ίδιους τους συγγραφείς στα αγγλικά και τα γαλλικά. Αφού προσθέσουμε τη απόδοσή του στα ελληνικά θα επιχειρήσουμε να δείξουμε βάσει ποιών τεχνικών μεταφράζεται.

Παράδειγμα 10:

Αγγλική:	<i>He will soon be back.</i>
Γαλλική:	<i>Il ne tardera pas à rentrer.</i>
Ελληνική:	<i>Δεν θα αργήσει (ο X) να γυρίσει.</i>
<p>Παρατηρήσεις:</p> <p>α) <u>Μετάταξη</u>: το αγγλικό επίρρημα <i>soon</i> έγινε ρήμα στην Ελληνική και τη Γαλλική</p> <p>β) <u>Μετατόπιση</u>: η καταφατική οπτική της Αγγλικής (<i>He will soon be...</i>) έγινε αρνητική οπτική στη Γαλλική (<i>Il ne tardera pas ...</i>) και την Ελληνική (<i>Δεν θα αργήσει...</i>).</p> <p>γ) Δήλωση του φύλου στην Αγγλική και τη Γαλλική- μη δήλωση του φύλου στην Ελληνική, εμπόδιο που μπορεί να ξεπεραστεί με την προσθήκη ονόματος (<i>ο X...</i>).</p> <p>δ) Η λεξικοποίηση του μέλλοντα στην Αγγλική (<i>will</i>)και την Ελληνική (<i>θα</i>) - γραμματικοποίηση του στη Γαλλική (<i>tardera</i>), όπως και η περιφραστική μορφή του ρήματος στην Αγγλική (<i>be back</i>) που γίνεται μονολεκτική στις άλλες δύο γλώσσες με απαρέμφο στα γαλλικά (<i>rentrer</i>) και ρήμα στα ελληνικά (<i>γυρίσει</i>) είναι υποχρεωτικές αλλαγές που καθορίζονται από το γραμματικό σύστημα της εκάστοτε γλώσσας.</p>	

⁴³ Για πιο ενδελεχή περιγραφή των εν λόγω τεχνικών στα ελληνικά δεξ MUNDAY J. (2002), *Μεταφραστικές σπουδές: θεωρίες και εφαρμογές*, μτφρ. Φιλίππατος Α., Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 101-104, Μπατσαλιά και Σελλά-Μάζη, *ό.π.*, σ. 31-32.

Εν κατακλείδι, θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε ότι όσα αναφέρθηκαν παραπάνω αποτελούν μέρος μόνον της συμβολής της επιστήμης της γλωσσολογίας στη μετάφραση και συνοψίζονται στη συνειδητοποίηση εκ μέρους των εκπαιδευόμενων μεταφραστών:

- της υφής του γλωσσικού σημείου
- της αυθαιρετότητας και της μοναδικότητας του γλωσσικού σημείου
- της σύστασης της γλώσσας ως συστήματος σχέσεων
- της αυθαιρετότητας των γλωσσικών δομών
- της ύπαρξης μεταφραστικών τεχνικών.

Η γνώση και η εφαρμογή των παραπάνω σημείων μπορεί να μετατρέπει για λίγο τον εκπαιδευόμενο μεταφραστή σε εκπαιδευόμενο γλωσσολόγο, κρίνεται όμως αναγκαία προκειμένου να τον βοηθήσει να εντοπίσει, να αναλύσει και να ερμηνεύσει γλωσσικά φαινόμενα στο κείμενο αφετηρίας. Γιατί μόνο έτσι θα γίνει απολύτως κατανοητό σε αυτόν το νόημα και όλες οι διαστάσεις του κειμένου πριν επιχειρήσει να το αποδώσει στη γλώσσα αφίξεως με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Καμία γλωσσολογική ανάλυση δεν είναι, βεβαίως, ικανή να δαμάσει το μυαλό του εκπαιδευόμενου μεταφραστή και να τον πείσει για τα ευεργετικά της αποτελέσματα αν ο ίδιος δεν αντιληφθεί ότι η γλώσσα, κάθε μια από τις γλώσσες εργασίας του, ως ζωντανός οργανισμός που ζει και εξελίσσεται κρύβει έναν ολόκληρο κόσμο γεμάτο παγίδες, λογοπαίγνια, αμφισημίες, πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, υφολογικά τερτίπια, πρωτόγνωρες μεταφορές, ανεπανάληπτες εικόνες... έναν κόσμο μαγικό που πρέπει κάθε στιγμή να ανακαλύπτει, να κατανοεί και να μοιράζεται με τον αναγνώστη του μεταφράσματός του, καθιστώντας ο ίδιος ανά πάσα στιγμή τον εαυτό του γέφυρα δύο κόσμων, δύο διαφορετικών πολιτισμών.